

Ks. Andrzej Kowalczyk, *Wpływ typologii oraz tekstów Starego Testamentu na redakcję Ewangelii świętego Mateusza*, Gdańsk 1993, Stella Maris, ss. 146.

Ks. Andrzej Kowalczyk zajmuje się tematem kompozycji Ewangelii według świętego Mateusza od wielu lat. Jest on autorem wielu artykułów z tej dziedziny, m.in. *Rola tematu „działalność Jezusa — nowym wyjściem i nowym podbojem Ziemi Obiecanej” w redakcji Ewangelii świętego Mateusza*, RBL 38(1985) s. 134–159; *Wpływ Heksateuchu na dobór perykop w częściach narracyjnych Ewangelii Mateusza*, RBL 40(1987) s. 26–39.

Autor we wstępie do swojej książki pisze, że powodem skierowania swoich zainteresowań ku analizie porównawczej Ewangelii według świętego Mateusza ze Starym Testamentem są trudności, jakie współczesne nauki biblijne napotykają w określeniu kompozycji tej Ewangelii. Zachętą do badań w tej materii był fakt, że pierwotne gminy chrześcijańskie wierzyły, iż pisma starotestamentowe zapowiadały Jezusa Chrystusa, ku Niemu miały doprowadzać i na Nim się spełnić. Szukając dla chrześcijaństwa — jako dla religii zakorzenionej w judaizmie — racji bytu, odwoływano się do ksiąg Starego Testamentu, by znaleźć tam potwierdzenie dla mesjańskiej godności Jezusa Chrystusa. Nie wykluczone więc, że redaktor pierwszej Ewangelii mógł się odwoływać do Tory. Do podjęcia badań

zachęciła autora również teoria B.W. Bacona, według której Ewangelia Mateusza dzieli się na pięć zasadniczych części paralelnie do Pięcioksięgu. Dodatkowym impulsem do poszukiwań stały się także przykłady typologii Jezus — Mojżesz, o której pisze J. Jeremias, J. Daniélou, R. Bloch. Autor ubolewa, że literatura biblijna na temat typologii w Ewangelii świętego Mateusza jest bardzo uboga. O idei drugiego Mojżesza w tejsze Ewangelii wspomina się zwykle w związku z Ewangelią dzieciństwa, opowiadaniem o kuszeniu i Kazaniem na Górze. Do zupełnie wyjątkowych należą też próby wyjaśniania struktury tej Ewangelii w oparciu o paralelizmy ze Starego Testamentu.

Celem książki jest przedstawienie, jak wielki wpływ na redakcję Ewangelii Mateusza miała typologia Chrystus — Mojżesz, struktura i tematyka Heksateuchu, a także inne teksty Starego Testamentu.

Książka ks. Andrzeja Kowalczyka zbudowana jest z sześciu rozdziałów. Pierwszy przedstawia ideę nowego wyjścia, ideę drugiego Mojżesza i nowego podboju Ziemi Obiecanej, w tradycji żydowskiej i w pierwotnym Kościele. Zdaniem autora istnieją dwa ważne argumenty uzasadniające analizę porównawczą Ewangelii Mateusza ze Starym Testamentem. Pierwszym jest fakt, że typologia Chrystus — Mojżesz występuje wyraźnie w nauczaniu w gminie jerozolimskiej. Drugim jest stwierdzenie, że typologia ta została zastosowana w kompozycji kazania Szczepana przed Sanhedrynem w Dziejach Apostolskich. Jeżeli w tym przypadku odegrała ona rolę strukturotwórczą, to nie jest wykluczone, że odegrała ją także w innych tekstach Nowego Testamentu, mówiących o działalności Jezusa. W rozdziale drugim autor zajmuje się wyłącznie typologią Mojżesz — Chrystus i Jozue — Chrystus w Ewangelii Mateusza. Poprzez stwierdzenie faktu występowania tych typologii, autor w rozdziale trzecim poddał analizie porównawczej Heksateuch z dziełem Mateusza. Rozdział czwarty ukazuje, jaką rolę odegrały teksty spoza Heksateuchu w redakcji pierwszej Ewangelii. W rozdziale piątym podjęta została problematyka cytatów ze Starego Testamentu w Ewangelii według świętego Mateusza. Badania te rzucają pewne światło na sposób redakcji tej Ewangelii. Rozdział szósty traktuje o trudnych problemach Ewangelii świętego Mateusza, której redakcja ukazana została w nowej perspektywie. Autor udziela tu odpowiedzi na ciekawe pytania, wśród których na szczególną uwagę zasługuje to: jaką rolę typologia Ewangelii Mateusza odegrała w redakcji pozostałych synoptyków. W ostatnim rozdziale umieszczone zostały rozważania na temat rodzaju literackiego i celu Ewangelii według świętego Mateusza, a także jej pierwszeństwa względem Ewangelii Marka i Łukasza. Cała książka poprzedzona została bardzo bogatą bibliografią polską i obcojęzyczną, dotyczącą przede wszystkim Ewangelii według świętego Mateusza.

Autor realizując postawiony sobie cel, stwierdził, że idea drugiego Mojżesza jest rzeczywiście bardzo żywa w Nowym Testamencie. Badania doprowadziły do wniosku, że Mateusz nie tylko wybierał z życia Jezusa to, co Go upodabniało do Mojżesza i Jozuego, ale także dostosowywał liczbę wydarzeń czy epizodów do liczby podobnych wydarzeń zawartych w Heksateuchu. Pierwszą grupę podobieństw autor nazwał rzeczowymi, drugą — liczbowymi. Ks. Andrzej Kowalczyk wskazał 32 podobieństwa rzeczowe i 6 liczbowych w typologii Jezus — Mojżesz, a także 6 rzeczowych i 2 liczbowe w typologii Jezus — Jozue. Po dokonaniu analizy porównawczej autor stwierdził, że związek Ewangelii Mateusza z Heksateuchem nie ogranicza się tylko do podobieństw rzeczowych i liczbowych, o charakterze typologicznym, ale dotyczy także kolejności poszczególnych perykop oraz ich budowy i tematów. W dziele Mateusza i w Heksateuchu znaleziono aż 93 paralelizmy tematyczne — to znaczy przypadki występowania tego samego tematu w tej samej kolej-

ności w strukturze całego dzieła lub strukturze pewnej jego części. Autor wieńczy swoje rozważania twierdzeniem, że Mateusz konstruował swoją Ewangelię jako nową Torę.

Wydaje się, że książka ks. Andrzeja Kowalczyka — jakkolwiek bardzo interesująca i ciekawa w swoich rozwiązaniach problemów, jakie sobie stawia, za mało uwzględnia dotychczasowe badania nad konstrukcją redakcji Ewangelii świętego Mateusza z perspektywy analiz diachronicznych. Autor analizuje pierwszą Ewangelię jako dzieło, którego proces powstania zdominowała redakcja oparta na Heksateuchu. Wiążąc konstrukcję Mateusza z Heksateuchem — co uczynione zostało bardzo szczegółowo i dokładnie — oraz ukazując zależności wersji Markowej i Łukaszowej od Mateuszowej, autor stwierdził, że są to mocne argumenty za pierwszeństwem Ewangelii Mateusza. Jakkolwiek istnieją zdumiewające zależności pomiędzy Heksateuchem a ostateczną redakcją Ewangelii według świętego Mateusza, to jednak próby dowodzenia w tym świetle pierwszeństwa tejże Ewangelii wydają się być zbyt pochopne. Trudno bowiem nie uwzględnić rozważań na temat — posiadającego już długą historię — problemu synoptycznego. Ostateczna redakcja Ewangelii Mateusza na wzór Heksateuchu wcale nie musi dowodzić faktu, że nie istniała już wcześniej Ewangelia Marka czy Łukasza.

Książka ks. Andrzeja Kowalczyka może być zatem inspiracją do poszukiwań nowych rozwiązań, próbujących łączyć w nowym świetle badania związku Mateusza i Heksateuchu z dotychczasowymi teoriami na temat konstrukcji Ewangelii według świętego Mateusza. Książka ta jest godną polecenia lekturą dla wszystkich, którzy w jakikolwiek sposób zajmują się pracą nad Ewangelią Mateusza, a w szczególności procesem jej redakcji.

Leszek Waga